

بررسی روانی - پایائی مقیاس روش درجه‌بندی مهارت اجتماعی در گروهی از کودکان دبستانی شیراز

سیما شهیم*

چکیده

هدف از این پژوهش مطالعه روانی و پایائی مقیاس روش درجه‌بندی مهارت اجتماعی در ایران بود. این مقیاس توسط گرشام و الیوت تهیه شده و دارای سه فرم ویژه والدین، معلمان و دانش‌آموزان است. نمونه این پژوهش ۳۰۴ دختر و پسر ۶ تا ۱۲ ساله بودند، به منظور این بررسی معلمان این کودکان که از دبستانهای چهار منطقه آموزش و پرورش در شیراز به طور تصادفی انتخاب شدند پرسشنامه‌های ویژه معلمان را تکمیل کردند و والدین همان کودکان پرسشنامه ویژه والدین را تکمیل نمودند. همچنین از ۹۹ دانش‌آموز کلاسهای چهارم و پنجم خواسته شد پرسشنامه ویژه دانش‌آموز را تکمیل کنند. روانی مقیاس از چند طریق بررسی شد: ۱. مقایسه نمرات دختران و پسران، ۲. رابطه زیر آزمونهای مقیاس، ۳. رابطه نمرات پرسشنامه ویژه دانش‌آموز و مقیاس کفایت ادراک شده کودکان، ۴. رابطه مهارت اجتماعی و سن. پایائی پرسشنامه‌ها از طریق همبستگی بین بخشهای مختلف مهارت اجتماعی و مشکلات رفتاری در دو فرم ارزیابی والدین و معلمان و ضریب آلفای کرونباخ تعیین گردید. پایائی نظر والدین و معلمان در بخش مشکلات رفتاری بیشتر از مهارت اجتماعی بود. مهارت اجتماعی کودکان در دو موقعیت خانه و مدرسه دستخوش تغییر است. ضرایب آلفای کرونباخ حاکی از ثبات کمتر فرم ویژه دانش‌آموزان نسبت به فرم والدین و معلمان بود. نتایج حاصل از این بررسی مؤید روانی و پایائی مقیاس برای استفاده در ایران است. مهمترین تفاوت فرهنگی بین این مقیاس و مقیاس اصلی، عدم تفاوت بین دختران و پسران ایرانی در زمینه مهارت اجتماعی بود.

مقدمه

سازگاری روبرو می‌شوند.

در چند دهه اخیر تعاریف متعددی از مهارت اجتماعی ارائه شده است. چیتندن^۶ (۱۹۴۲) مهارت اجتماعی را قاطعیت و تأثیرگذاری بر رفتار سایرین تعریف می‌کند. بارت و یارو (وان هاسلت و همکاران^۷، ۱۹۷۹) این تعریف را تکمیل کرده و مهارت اجتماعی را تأثیرگذاری بدون صدمه زدن و آسیب رساندن به دیگران تعریف کرده‌اند. این تعریف مشتمل بر ابراز خوشحالی، قدردانی از تعریف و تمجید دیگران و سایر رفتارهایی است که در تحکیم روابط بین فردی ضروری می‌باشد. بر اساس تعریف کلرو کارلسون^۸ (۱۹۷۴) مهارت اجتماعی استفاده از عوامل تقویت‌کننده نظیر لبخند زدن، خندیدن، بخشندگی، عطف و ابراز بیان به منظور تحکیم روابط متقابل است.

ارزیابی مهارت اجتماعی کودکان در سالهای اخیر مورد توجه متخصصان روانشناسی و تعلیم و تربیت بوده و تحقیقات متعددی در زمینه تأثیر مهارت اجتماعی بر تطابق و سازگاری آتی کودک انجام شده است. کودکانی که مهارت اجتماعی کافی کسب کرده‌اند در ایجاد رابطه با همسالان (آشر و تیلور^۱، ۱۹۸۱) و یادگیری در محیط آموزشی (واکر و هویس^۲، ۱۹۷۶) موفق‌تر از کودکانی هستند که فاقد این مهارت می‌باشند. پژوهشهای طولی^۳ مؤید تأثیر منفی نقص مهارت اجتماعی بر سلامت روان کودک است. (کوئن و همکاران^۴، ۱۹۷۳). مهارت اجتماعی به کودک کمک می‌کند تا با دیگران رابطه موفق داشته باشد. اغلب کودکان در ارتباط با اطرافیان (والدین، خواهر، برادر و همسالان) این مهارت را بدون تلاش فرا می‌گیرند (پاولس و الیوت^۵، ۱۹۹۳). تعداد قابل ملاحظه‌ای از کودکان به دلایل مختلف موفق به کسب مهارتهای اجتماعی نمی‌شوند و اغلب رفتارهای رشد نیافته و ضد اجتماعی و نامناسب همراه با گوشه‌گیری بروز می‌دهند. بیشتر این کودکان در آینده نیز با مشکلات

- 1- Asher & Tayler
- 2- Walker & Hopes
- 3- Longitudinal 4- Cown et al.
- 5- Powless & Elliott
- 6- Chittenden
- 7- Van Hasselt et al.
- 8- Keller & Carlson

خویشتن داری، خوداتکائی و قاطعیت را شامل می شود.

علی رغم اهمیت فراوان مهارت اجتماعی در زندگی روزمره کودک، ابزارهای معتبر سنجش این مهارت محدود است (گرشام و الیوت^۴، ۱۹۹۰ و ماتسون^۵، ۱۹۹۰). در دودهه اخیر ارزیابی مهارت اجتماعی کودکان از طریق کسب نظر والدین و معلمان و خود کودک مورد توجه بوده است و تعدادی آزمونهای استاندارد و غیراستاندارد برای این منظور تدوین شده است (ماتسون، ۱۹۹۰). ارزیابی مهارت اجتماعی در بیشتر این ابزارها توسط یک منبع اطلاعاتی برای کودک انجام می شود. اما الیوت، شریدان و گرشام^۶ (۱۹۸۹) استفاده از منابع متعدد را توصیه می کنند. مقیاسهایی که مشتمل بر پرسشگری از والدین، معلمان و کودک باشد محدود است. یکی از مقیاسهایی که دارای فرمهای متعدد ارزیابی توسط

بر طبق تعریف کومب و اسلابی^۱ (۱۹۷۷) مهارت اجتماعی توانائی برقرار کردن ارتباط اجتماعی مقبول با سایرین به طریقی است که برای فرد و دیگران مفید باشد، رین و مارکل^۲ (۱۹۷۸) مهارت اجتماعی را رفتارهایی می دانند که موجب پیشگیری از عواقب نامطلوب شده و بدون آزار و اذیت دیگران به نتایج مطلوب می رسد. رین و مارکل (۱۹۷۸) مهارت اجتماعی را در چهار طبقه معرفی می کنند:

۱. مهارت در ابراز عقیده، احساسات و پذیرش
 - تعریف و تمجید، ۲. مهارت در تشویق و تمجید اطرافیان و رسیدن به توافق با آنان، ۳.
 - قاطعیت برای بیان درخواستهای ساده، رد تقاضاهای غیرمعقول و مخالفت با عقاید
 - سایرین، ۴. مهارت کلامی برای گفتگو و حل مشکلات فردی. الیوت و همکاران^۳ (۱۹۸۴)
- مهارت اجتماعی را چنین تعریف می کنند:
- "رفتارهای انطباقی فراگرفته شده که فرد را قادر می سازد با دیگران روابط متقابل داشته و واکنشهای مثبت بروز دهد و از رفتارهایی که پیامد منفی دارد اجتناب ورزد". بر اساس این تعریف مهارت اجتماعی رفتارهایی نظیر همکاری، مسئولیت پذیری، همدلی،

- 1- Comb & Slaby
- 2- Rinn & Marcle
- 3- Elliott et al.
- 4- Gresham & Elliott
- 5- Matson
- 6- Elliot, Sheridan, & Gresham

والدین، معلمان و کودک است، مقیاس روش درجه‌بندی مهارت اجتماعی^۱ "SSRS" (گرشام و الیوت، ۱۹۹۰) است. هدف عمده این پژوهش بررسی روانی و پایایی این مقیاس در ایران بود. افزون بر این، تأثیر فرهنگ بر مهارت اجتماعی کودک به حد کافی مطالعه نشده است و بیشتر تحقیقات در زمینه تأثیر فرهنگ بر تطابق و سازگاری کودکان (رامیرز و کاستانادا، ۱۹۷۴) و مهارت اجتماعی در کودکان زیر فرهنگهای آمریکائی (پاولس و الیوت، ۱۹۹۳) می‌باشد. لذا هدف دیگر این پژوهش بررسی شباهتها و تفاوتهای فرهنگ ایرانی و آمریکائی در زمینه‌ارزیابی مهارت اجتماعی کودکان با استفاده از مقیاس SSRS بود.

روش

نمونه

به منظور انجام این بررسی هشت دبستان دخترانه و پسرانه از چهار منطقه آموزش و پرورش (از هر منطقه دو مدرسه) در شهر شیراز به طور تصادفی انتخاب شدند. سپس از تمام معلمان کلاسهای اول تا پنجم ابتدائی شاغل در این مدارس خواسته شد پرسشنامه را برای حداکثر چهار نفر دانش‌آموز با وضعیت

تحصیلی متفاوت (ضعیف، متوسط و قوی) که اطلاع کافی از عملکرد آنان داشتند، تکمیل کنند. به عبارت دیگر هر آموزگار بیش از چهار نفر را ارزیابی نکرد، لذا معلمان دقت و حوصله کافی برای تکمیل پرسشنامه می‌دول داشتند. بدین ترتیب از خطاهای معمول در تکمیل این نوع پرسشنامه‌ها که نتیجه بی‌دقتی و عدم اطلاع معلمان از وضعیت دانش‌آموزان است پیشگیری شد. نهایتاً ۷۹ معلم در این بررسی شرکت کردند و پرسشنامه‌ها را برای ۳۰۴ کودک (۱۵۷ پسر و ۱۴۷ دختر) ۶ تا ۱۲ ساله تکمیل کرده و عودت دادند. معلمان از ۳ تا ۱۸ سال سابقه تدریس داشتند و شامل ۶۰ نفر زن و ۱۹ نفر مرد بودند. سپس از والدین همان دانش‌آموزان طی نامه‌ای خواسته شد پرسشنامه مخصوص والدین را تکمیل کنند. خصوصیات نمونه بر اساس سن دانش‌آموز و میزان تحصیلات پدر در جداول ۱ و ۲ نشان داده شده است. همچنین به منظور بررسی پرسشنامه ویژه دانش‌آموزان، از ۹۹ دانش‌آموز (۳۸ دختر و ۶۱ پسر) کلاسهای چهارم و پنجم دبستان خواسته شد پرسشنامه ویژه دانش‌آموز را تکمیل کنند، دامنه سنی این دانش‌آموزان از

1- Social Skills Rating System (SSRS)

جدول ۱. خصوصیات نمونه بر حسب سن

سن	تعداد
۶	۳۰
۷	۴۱
۸	۵۰
۹	۷۲
۱۰	۳۲
۱۱-۱۲	۳۰
اظهار نشده	۴۹
کل گروهها	۳۰۴

۹ تا ۱۲ سال متغیر بود، به عبارت دیگر ۵۶ نفر ابزار تحقیق از دانش‌آموزان ۹ تا ۱۰ ساله و ۴۳ نفر ۱۱ و ۱۲ ساله بودند. درجه‌بندی مهارت اجتماعی (SSRS) که به منظور انجام این بررسی از مقیاس روش

جدول ۲. خصوصیات نمونه بر اساس میزان تحصیلات پدر

سطح سواد	تعداد	درصد
بیسواد	۲۷	۸/۹
ابتدائی	۹۲	۳۰/۳
دیپستان ناتمام	۸۳	۲۷/۳
دیپستان	۳۱	۱۰/۲
دانشگاه	۱۷	۵/۶
اظهار نشده	۵۴	۱۷/۸
کل گروهها	۳۰۴	۱۰۰

دانش آموز است و در برگیرنده رفتارهایی است که در موقعیتهای غیردشوار انجام آنها ضروری به نظر می رسد، مانند رعایت نوبت. قاطعیّت شامل رفتارهای آغازگر نظیر کسب اطلاع از دیگران، معرفی خود به دیگران و پاسخ مناسب به رفتار دیگران می باشد.

بخش مشکلات رفتاری شامل پرسشهایی در زمینه رفتارهای درونزاه^۵ و بروزاه^۶ و پرتحرکی^۷ است. پرسشنامه ویژه دانش آموز دارای یک بخش مهارت اجتماعی مشتمل بر زیر آزمونهای همکاری، قاطعیّت، خویشتن داری و همدلی^۸ است (جدول ۳).

پایائی درونی مقیاس برای فرم والدین ۰/۶۷ تا ۰/۹۰، برای فرم معلمان از ۰/۷۴ تا ۰/۹۵ و برای فرم دانش آموزان از ۰/۴۷ تا ۰/۸۴ متغیر بود. پایائی دوباره سنجی مقیاس نیز برای فرم والدین از ۰/۴۸ تا ۰/۸۷، برای معلمان از ۰/۷۵ تا ۰/۹۳ و برای فرم دانش آموزان ۰/۵۴ تا ۰/۶۸ متغیر بود. اعتبار سازه و اعتبار همزمان آن نیز مطلوب گزارش شده است و استفاده از این مقیاس در تحقیقات

توسط گرشام و الیوت (۱۹۹۰) تهیه شده است، استفاده به عمل آمد. این مقیاس برای سه مقطع پیش دبستان، دبستان و دبیرستان تهیه شده است و دارای سه فرم ویژه والدین، معلمان و دانش آموزان است. دو فرم ویژه والدین و معلمان از دو بخش مهارت اجتماعی و مشکلات رفتاری تشکیل شده است. فرم معلمان دارای بخش دیگری تحت عنوان مهارت تحصیلی می باشد. فرم والدین ۵۷ پرسش، فرم معلمان ۵۵ پرسش و فرم دانش آموزان ۳۴ پرسش سه نمره ای با پاسخهای هرگز، اغلب اوقات و بیشتر اوقات دارا می باشند. بخش مهارت اجتماعی پرسشنامه والدین شامل چهار خرده آزمون: همکاری^۱، مسئولیت پذیری^۲، خویشتن داری^۳ و قاطعیّت^۴ است. پرسشنامه معلمان دارای همان زیر مجموعه بجز خرده آزمون مسئولیت پذیری است. همکاری در برگیرنده رفتارهایی نظیر اشتراک وسایل، پیروی از دستورالعملهای و راهنماییها است. مسئولیت پذیری مشتمل بر رفتارهایی مانند کسب اجازه قبل از استفاده از اموال دیگران و دعوت از دوستان برای مهمانی و پاسخ درست به تلفن و غیره است. خویشتن داری مشتمل بر رفتارهایی است که در موقعیتهای دشوار نظیر استهزاء شدن مستلزم رفتار معقول از سوی

1- Cooperation	2- Responsibility
3- Self-control	4- Assertion
5- Introversion	6- Extroversion
7- Hyperactivity	8- Empathy

جدول ۳. نمونه پرسشهای مقیاس روش درجه بندی مهارت اجتماعی

فرم والدین	
مشکلات رفتاری	مهارت اجتماعی
۱. فعالیتهای جاری را برهم میزند	۱. با صدای آرام در خانه صحبت می کند
۲. در جمع کودکان مضطرب است	۲. انتقاد را می پذیرد
۳. نافرمان است	۳. خشم خود را در مشاجره با بچه ها کنترل می کند
فرم معلمان	
مشکلات رفتاری	مهارت اجتماعی
۱. با بچه ها دعوا می کند	۱. در برخورد با بزرگسالان خشم خود را کنترل می کند
۲. با قلدری بچه ها را تهدید می کند	۲. بدون اجبار با همکلاسانش همکاری می کند
۳. تنها به نظر می رسد	۳. از مقررات غیرمنصفانه به طرزی پسندیده انتقاد می کند
فرم دانش آموزان	
	مهارت اجتماعی
	۱. به آسانی دوست پیدا می کنم
	۲. از دوستم برای حل مشکلاتم کمک می خواهم
	۳. وقتی کسی ناراحتم کند به او تذکر می دهم

برای استفاده های پژوهشی، ارزیابی و تشخیص مقیاس SSRS در ایران، ابتدا پرسشهای سه پرسشنامه به فارسی ترجمه شد و سپس چند نفر روانشناس سوالات را بررسی کردند و بر اساس اظهار نظر داوران در مقیاس تجدید نظر شد.

پرسشنامه ها توسط مادران، معلمان و دانش آموزان تکمیل گردید. در مواردی که والدین برای تکمیل پرسشنامه نیاز به راهنمایی داشتند، دستیار تحقیق مادران را راهنمایی کرد. تکمیل پرسشنامه ویژه

متعدد مؤید کاربرد وسیع آن در ارزیابی و تشخیص است. در یک بررسی گرشام و الیوت (۱۹۹۰) عملکرد سه گروه از کودکان عادی، معلول ذهنی و مبتلا به اختلالات یادگیری را با استفاده از این مقیاس مقایسه کرده و تفاوت معنی داری بین عملکرد گروه عادی و مبتلا به اختلالات یادگیری گزارش نموده اند. یکی از امتیازات این مقیاس ارائه راهبردهای آموزش مهارت اجتماعی بر اساس نمرات آزمودنی است که کاربرد تشخیصی-درمانی مقیاس را مطرح می سازد.

دانش‌آموزان به صورت گروهی انجام شد. قبل از ارائه پرسشنامه دستیار تحقیق با توضیحات کافی و مناسب، دانش‌آموزان را در موارد لازم راهنمایی کرد.

به منظور بررسی روائی پرسشنامه دانش‌آموزان و تعیین رابطه نمرات آن با خود ادراکی کفایت کودکان از مقیاس کفایت ادراک شده کودکان^۱ (هارتر، ۱۹۸۲) استفاده شد. علت انتخاب این مقیاس شیوه مخصوص پرستشگری بود که بیش از پرسشنامه‌های با شیوه پرستشگری از نوع لیکرت برای کودکان دبستانی مفید است. پرسشهای این مقیاس دارای دو گزینه متضاد است (مثال: بعضی‌ها مدرسه را دوست دارند- بعضی‌ها مدرسه را دوست ندارند) و هر گزینه دارای دو پاسخ (در مورد من صحیح است- در مورد من صحیح نیست) می‌باشد. لذا هر پرسش دارای چهار انتخاب و چهار نمره یک تا چهار می‌باشد و خود ادراکی کفایت کودک در چهار زمینه تحصیلی، ورزشی، اجتماعی و عمومی را می‌سنجد. این مقیاس دارای روائی و پایایی مطلوب گزارش شده است (هارتر، ۱۹۸۲). پس از ترجمه و انطباق، روائی و پایایی این مقیاس قبلاً با استفاده از یک گروه از دانش‌آموزان پایه‌های چهارم و پنجم دبستان بررسی شده است (شهیم، چاپ نشده). ضریب پایایی آلفای کرونباخ برای این

پرسشنامه ۰/۹۰ و بسیار مطلوب بود. ساختار عاملی مقیاس با استفاده از روش تحلیل عوامل با مؤلفه‌های اصلی و به دنبال آن چرخش مایل بررسی و منجر به استخراج سه عامل کفایت تحصیلی، کفایت ورزشی و کفایت اجتماعی شده است که مشابه مقیاس اصلی (هارتر، ۱۹۸۲) بود و روائی سازه مقیاس برای استفاده در ایران تأیید شد، در این بررسی عامل چهارم یعنی کفایت عمومی به صورت یک عامل مستقل استخراج نشد.

نتایج و بحث

روائی

مقایسه نمرات دختران و پسران

بخش وسیعی از تحقیقات به مقایسه مهارت اجتماعی دختران و پسران پرداخته و اغلب دختران را دارای مهارت اجتماعی بیشتر از پسران و پسران را دارای مشکلات رفتاری بیشتر از دختران گزارش کرده‌اند (گرشام و همکاران، ۱۹۸۷). به منظور مقایسه نمرات دختران و پسران ایرانی میانگین نمرات آنان در بخشهای مختلف سه فرم مقیاس SSRS محاسبه شد.

میانگین و انحراف استاندارد نمرات زیر

1- Perceived Competence Scale

2- Harter

جدول ۴. میانگین و انحراف استاندارد نمرات زیرآزمونهای

مقیاس روش درجه‌بندی مهارت اجتماعی

فرم ویژه دانش‌آموزان		فرم ویژه والدین		فرم ویژه معلم		آزمونها
انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	
۲/۰۳	۹۶/۰۶	۳/۳۲	۱۱/۲۶	۳/۳۶	۱۲/۱۴	مهارت اجتماعی
۲/۶۰	۱۳/۱۵	۳/۴۴	۱۱/۲۰	۴/۶۳	۱۲/۴۶	همکاری
۲/۹۵	۱۲/۵۲	۳/۱۶	۱۱/۸۵	۳/۶۳	۱۲/۴۷	قاطعیت
-	-	۳/۱۹	۱۱/۶۱	-	-	خوبشستن داری
۲/۴۱	۱۵/۹۸	-	-	-	-	مسئولیت‌پذیری
						همدلی
						مشکلات رفتاری
		۲/۴۸	۳/۹۵	۳/۰۹	۳/۱۵	رفتار برونزا
		۲/۴۰	۳/۴۱	۲/۶۱	۳/۰۴	رفتار درونزا
		۲/۲۶	۴/۲۵	۲/۹۷	۳/۹۱	پرتحرکی

تفاوت معنی‌دار نداشت. اما در بخش همکاری میانگین نمرات دختران به طور معنی‌دار بیشتر از پسران بود. لازم به ذکر است که همبستگی بین نمرات دو بخش مقیاس و جنسیت معلمان و سابقه تدریس آنان کمتر از ۰/۱ بود. این نتایج با یافته‌های گرشام و الیوت (۱۹۹۰) همسو نیست. معلمان و والدین کودکان آمریکائی در تمام گروههای سنی دختران را دارای مهارت اجتماعی بیشتر

آزمونهای مقیاس روش درجه‌بندی مهارت اجتماعی و مشکلات رفتاری فرمهای ویژه معلم، والدین و دانش‌آموز در جدول ۴ نشان داده شده است. با استفاده از آزمون (۱) مقایسه‌ای بین میانگین نمرات دختران و پسران در پرسشنامه ویژه معلم انجام شد (جدول ۵). نمرات دختران و پسران در تمام زیرآزمونهای بخش مهارت اجتماعی و مشکلات رفتاری بجز زیرآزمون همکاری

جدول ۵. مقایسه میانگین نمرات دختران و پسران در بخشهای مختلف مقیاس
روش درجه بندی مهارت اجتماعی فرم ویژه معلم

P	t	پسران (n=۱۵۷)		دختران (n=۱۴۷)		زیر آزمونها
		SD	میانگین	SD	میانگین	
NS	۰/۴۵	۱۰/۱۹	۳۸/۱۶	۹/۹۲	۳۸/۹۷	مهارت اجتماعی
</۰۵	۱/۵۸۲	۳/۶۶	۱۲/۳۳	۲/۸۳	۱۳/۴۰	همکاری
NS	۰/۶	۲/۹۸	۱۲/۵	۲/۹۰	۱۲/۷۴	خوبشستن داری
NS	۱/۷۷	۳/۰۵	۱۲/۱۱	۲/۴	۱۲/۷۵	قاطمیت
NS	۰/۰۷	۶/۷۰	۱۲/۱۲	۲/۲۴	۱۲/۲۱	مشکلات رفتاری
NS	۰/۱۱۱	۳/۱۷	۳/۴۶	۲/۸۹	۲/۸۳	رفتار برونزا
NS	۰/۷۸	۲/۴۳	۲/۹۱	۲/۸۱	۳	رفتار درونزا
NS	۰/۱۰۹	۳/۱۶	۴/۱۳	۲/۴۶	۳/۵۳	پرتحرکی

و الیوت (۱۹۹۰) همسو است. همچنین تفاوت میانگین نمرات دختران (۵۰/۸۶) و پسران (۴۸/۸۱) در پرسشنامه ویژه دانش آموز (t=۱/۵۳) معنی دار نبود و با یافته های گرشام و الیوت (۱۹۹۰) همسو نیست. دختران امریکائی در ارزیابی از خود دارای مهارت اجتماعی بیشتر از پسران گزارش شده اند (گرشام و الیوت، ۱۹۹۰). به عبارت دیگر بخش مهارت اجتماعی مقیاس در هر سه فرم والدین، معلمان و دانش آموزان دارای سوگیری به نفع دختران یا پسران ایرانی نبوده است و این یافته مبین روائی مقیاس برای استفاده در هر دو گروه دختران و پسران است.

از پسران و پسران را دارای مشکلات رفتاری بیشتر از دختران گزارش کرده اند. همین مقایسه بین میانگین نمرات دختران و پسران در زیرآزمونهای فرم والدین نیز انجام شد و در بیشتر موارد تفاوت معنی دار بین نمرات دختران و پسران دیده نشد. بجز در زیرآزمون مسؤلیت پذیری که میانگین نمره دختران بیشتر از پسران بود (جدول ۶) و در زیر آزمونهای رفتار برونزا و پرتحرک میانگین نمرات پسران به طور معنی دار بیشتر از دختران است. به عبارت دیگر والدین پسران را بیشتر از دختران دارای رفتارهای برونزا و پرتحرک درجه بندی کردند. این نتایج با یافته های گرشام

جدول ۶. مقایسه میانگین نمرات دختران و پسران در بخشهای مختلف مقیاس روش درجه بندی مهارت اجتماعی فرم ویژه والدین

P	t	پسران		دختران		زیر آزمونها
		SD	میانگین	SD	میانگین	
NS	۰/۸۲	۸/۸۵	۴۴/۹۹	۱۰/۱۹	۴۶/۲۷	مهارت اجتماعی
NS	۱/۷۸	۳/۱۸	۱۱/۶۶	۳/۰۸	۱۲/۴۲	همکاری
NS	۰/۷۰	۲/۸۰	۱۰/۱۷	۲/۴۸	۱۰/۴۳	قاطعیت
NS	۱/۱۶	۲/۹۶	۱۰/۰۴	۳/۰۵	۱۰/۵۱	خویشتر داری
<۰/۰۵	۲/۰۴	۲/۹۵	۱۰/۵۶	۳/۱۳	۱۱/۳۹	مسئولیت پذیری
NS	۰/۱۵	۵/۹۵	۱۰/۶۰	۴/۸۰	۱۰/۴۵	مشکلات رفتاری
NS	۱/۲۸	۲/۵۶	۴/۱۲	۲/۳۱	۳/۷۲	رفتار درونزا
۰/۰۰۵	۲/۸۳	۲/۴۸	۳/۷۳	۲/۱۸	۲/۸۹	رفتار برونزا
<۰/۰۵	۲/۰۴	۲/۴۱	۴/۴۸	۲/۰۳	۳/۹۰	پرنحری

رابطه زیر آزمونهای مقیاس

ضریب همبستگی بین زیر آزمونهای بخش مشکلات رفتاری فرم ویژه والدین و معلمان در جدول (۷) نشان داده شده است. از این جداول چنین استنباط می شود که ضریب همبستگی بین خرده آزمونها و نمره کل بخشهای مهارت اجتماعی و مشکلات رفتاری بیشتر از ضریب همبستگی بین خرده آزمونها است، که برای خرده آزمونهای فرم والدین و نمره کل مشکلات رفتاری از ۰/۷۲ تا ۰/۸۹ متغیر است. این ضرایب در بیشتر موارد بیشتر از ضرایب گزارش شده در مقیاس اصلی است. ضریب همبستگی بین رفتار درونزا و برونزا ۰/۴۵ می باشد و قابل مقایسه با ضریب ۰/۴۳

در مقیاس اصلی است. ضریب همبستگی بین رفتار درونزا و برونزا در فرم معلم ضعیف و ۰/۲۰ است و مساوی با ضریب به دست آمده در مقیاس اصلی است. آشنباک و ادلبورک^۱ (۱۹۷۸) و گرشام و الیوت (۱۹۹۰) علت ضریب همبستگی متوسط و ضعیف بین رفتار درونزا و برونزا در دوران کودکی را ابعاد کلی زیربنائی این رفتارها می دانند. ضرایب همبستگی بین زیر آزمونها و نمره کل بخش مشکلات رفتاری فرم معلم از ۰/۷۳ تا ۰/۷۷ متغیر است. این ضرایب در بیشتر موارد قابل مقایسه با ضرایب گزارش شده در مقیاس

1- Achenbach & Edelborck

جدول ۷. ضریب همبستگی زیر آزمونهای بخش مشکلات رفتاری مقیاس
روش درجه بندی مهارت اجتماعی

بیش فعالی	رفتار درونزا	رفتار برونزا	
			فرم ویژه معلم
		۰/۲۰*	رفتار درونزا
	۰/۶۱*	۰/۲۶*	بیش فعالی
۰/۷۷*	۰/۷۳*	۰/۷۴*	مشکلات رفتاری
			فرم ویژه والدین
		۰/۴۵*	رفتار درونزا
	۰/۶۰*	۰/۶۷*	بیش فعالی
۰/۸۹*	۰/۷۲*	۰/۸۸*	مشکلات رفتاری

*P=۰/۰۰۱

و معنی دار بود. همچنین جدول (۸) ضرایب همبستگی بین زیرآزمونهای مهارت اجتماعی و نمره مهارت اجتماعی در فرم ویژه دانش آموز را نشان می دهد که از ۰/۴۶ تا ۰/۶۴ متغیر است و به طور کلی نسبت به دو فرم معلم و والدین ضرایب کمتری می باشد. ضریب همبستگی بین بخش مشکلات رفتاری و بخش مهارت اجتماعی در پرسشنامه والدین ($r = -0/49$ و $P < 0/001$) و در پرسشنامه معلمان ($r = -0/50$ و $P < 0/001$) بود. ضرایب منفی و معنی دار بین این دو بخش مؤید ساختار زیربنایی مقیاس

اصلی است. جدول (۸) ضرایب همبستگی بین زیرآزمونهای بخش مهارت اجتماعی فرم ویژه معلم، والدین و دانش آموز را نشان می دهد. در این جدول ضرایب همبستگی بین مهارت اجتماعی و پیشرفت تحصیلی ۰/۴۷ است و ضرایب همبستگی بین زیر آزمونها و نمره کل مهارت اجتماعی فرم والدین از ۰/۶۹ تا ۰/۸۷ و ضرایب همبستگی بین زیر آزمونهای فرم معلم و نمره کل بخش مهارت اجتماعی از ۰/۴۷ تا ۰/۸۷ متغیر است. ضرایب همبستگی بین زیر آزمونهای این فرم در تمام موارد مثبت

جدول ۸. ضریب همبستگی زیرآزمونهای بخش مهارت اجتماعی

مقیاس روش درجه بندی مهارت اجتماعی

همکاری	قاطعیت	خویشن داری	پیشرفت تحصیلی	مسئولیت پذیری	همدلی
فرم ویژه معلم					
	۰/۶۵*				
قاطعیت					
خویشن داری	۰/۴۰*	۰/۵۳*			
پیشرفت تحصیلی	۰/۲۸*	۰/۲۵*	۰/۳۱*		
مهارت اجتماعی	۰/۸۲*	۰/۸۷*	۰/۷۷*	۰/۴۷*	-
فرم ویژه والدین					
	۰/۴۸*				
قاطعیت					
خویشن داری	۰/۶۷*	۰/۳۹*			
مسئولیت پذیری	۰/۷۰*	۰/۴۶*	۰/۶۷*		
مهارت اجتماعی	۰/۸۷*	۰/۶۹*	۰/۸۴*	۰/۷۳*	-
فرم ویژه دانش آموز					
	۰/۲۱+				
قاطعیت					
خویشن داری	۰/۲۵+	۰/۶۲*			
همدلی	۰/۴۱*	۰/۰۹	۰/۲۴+		
مهارت اجتماعی	۰/۶۲*	۰/۶۲*	۰/۶۲*	-	۰/۴۶*

+P=۰/۰۱

*P=۰/۰۰۱

است (جرالد و جرالد^۲، ۱۹۹۷). مهارت

اجتماعی موجب دریافت بازخورد مثبت از

سوی همسالان و ایجاد رابطه رضایت بخش با

روش درجه بندی مهارت اجتماعی است.

رابطه نمرات پرسشنامه ویژه

دانش آموز و مقیاس کفایت ادراک شده

کودکان^۱

- 1- Perceived competence scale for children

- 2- Gerald & Gerald

تصور کودک از خویش مرتبط با مهارت

وی در ایجاد ارتباط با همسالان و بزرگسالان

یکی از عوامل مرتبط با مهارت اجتماعی است (گرشام و الیوت، ۱۹۹۰). رابطه علت و معلولی این دو متغیر می‌تواند موضوع تحقیقات دیگر قرار گیرد.

رابطه مهارت اجتماعی و سن

گرشام و الیوت (۱۹۹۰) مهارت اجتماعی و سن کودک را دارای رابطه معنی‌دار گزارش نکرده‌اند و نمرات مهارت اجتماعی و مشکلات رفتاری در گروه‌های سنی مختلف تغییر خاصی نداشته است. این پدیده که در میان دختران و پسران به طور جداگانه مطالعه شده و نتیجه یکسان داشته است در جهت اثبات روائی سازه مقیاس به کار گرفته شده است (گرشام و الیوت، ۱۹۹۰). گرشام و الیوت دلیل این امر را تقسیم مقیاس به سه فرم مجزا برای کودکان پیش دبستانی، دبستانی و دبیرستانی ذکر می‌کنند، پرسشهای مهارت اجتماعی برای هر سطح متفاوت از سطوح دیگر تهیه شده و مناسب تمام گروه‌های سنی در آن سطح است.

به منظور بررسی نمرات کودکان در سنین مختلف و در بخشهای متفاوت پرسشنامه‌های ویژه والدین، معلمان و دانش‌آموزان ایرانی میانگین نمرات در گروه‌های سنی ۶ تا ۱۲

آنان می‌شود. کودکانی که موفق به کسب مهارت اجتماعی نشده‌اند رابطه رضایت بخش با اطرافیان نداشته و نظر مثبت نسبت به خود ندارند. لذا بررسی رابطه خودادراکی و مهارت اجتماعی حائز اهمیت است. برای این بررسی مقیاس کفایت ادراک شده کودکان (هارتر، ۱۹۸۲) برگزیده شد.

مقیاس کفایت ادراک شده کودکان را ۹۹ دانش‌آموز دختر و پسر همزمان با پرسشنامه مهارت اجتماعی و به طور گروهی تکمیل کردند. میانگین نمرات مقیاس کفایت ادراک شده کودکان ۹۳/۴۳ بود ($SD=10/81$). مقایسه بین میانگین نمرات خود ادراکی دختران ($\bar{X}=96/55, SD=10/42$) و خود ادراکی پسران ($\bar{X}=92/48, SD=10/70$) با استفاده از آزمون t معنی‌دار نبود ($t=0/97$). ضریب همبستگی بین نمرات این پرسشنامه و پرسشنامه ویژه دانش‌آموز ($r=0/36$) و $P<0/05$ معنی‌دار است. بیشترین همبستگی بین مهارت اجتماعی و خودادراکی ورزشی ($0/42$) بود. بررسی گرشام و الیوت (۱۹۹۰) نیز حاکی از همبستگی $0/30$ بین نمرات پرسشنامه خودپنداره کوپر اسمیت^۱ و پرسشنامه ویژه دانش‌آموز بوده است. ضریب همبستگی بین خودادراکی کفایت و مهارت اجتماعی دانش‌آموزان گرچه در حد متوسط است اما نشان می‌دهد که خودادراکی کفایت

1- Cooper Smith

ساله محاسبه شد (جدول ۹). همان گونه که از این جدول استنباط می‌شود روند خاصی در نمرات گروه‌های سنی مختلف ملاحظه نمی‌شود و این نتایج با یافته‌های گرشام و الیوت همسو است. به منظور حصول اطمینان از نتایج به دست آمده، میانگین نمرات گروه‌های مختلف سنی در بخش مشکلات رفتاری و مهارت اجتماعی

پرسشنامه‌های والدین، معلم و دانش‌آموز با استفاده از تحلیل واریانس یکطرفه مورد مقایسه قرار گرفت (جدول ۹). در هیچ یک از موارد میانگین نمرات گروه‌های مختلف سنی تفاوت معنی‌دار نداشت. به عبارت دیگر تغییر نمرات مهارت اجتماعی کودکان در سنین مختلف تابع سن کودکان نمی‌باشد.

جدول ۹. مقایسه میانگین نمرات در سنین مختلف

سن	پرسشنامه ویژه والدین		پرسشنامه ویژه معلم		پرسشنامه ویژه دانش‌آموزان	
	مهارت اجتماعی	مشکلات رفتاری	مهارت اجتماعی	مشکلات رفتاری	مهارت اجتماعی	مشکلات رفتاری
	میانگین	SD	میانگین	SD	میانگین	SD
۶	۴۹	۷/۹۷	۱۰/۵۸	۴/۱۷	۳۹/۷	۱۱/۱۳
۷	۴۷	۱۰/۹۶	۱۰/۴۲	۶/۱۷	۳۵/۴۸	۱۲/۰۶
۸	۴۹/۷۹	۹/۵۷	۱۰/۳۱	۶/۰۲	۳۹/۲۳	۸/۸۳
۹	۴۷/۸۲	۹/۴۶	۱۰/۷۳	۵/۱۹	۳۸/۴۲	۹/۸۰
۱۰	۴۹/۵۲	۷/۹۲	۱۰/۲۳	۶/۰۴	۳۷/۵۹	۱۱/۱۲
۱۱	۴۷/۸۸	۹/۰۸	۱۱/۲۲	۷/۰۵	۳۸/۶۴	۱۰/۲۳
تحلیل واریانس	$F(۶,۲۹۴)=۰/۳۹$ $p=۰/۰۵$	$F(۶,۲۹۴)=۰/۳۶$ $p=۰/۱۱$	$F(۶,۲۹۳)=۰/۶۸$ $p=۰/۰۵$	$F(۶,۲۹۳)=۰/۴۸$ $p=۰/۹۴$	$F(۳,۸۵)=۰/۳۱$ $p=۰/۱۲$	$F(۳,۸۵)=۰/۳۱$ $p=۰/۱۲$

پایائی مقیاس جدول (۱۰) ضرایب همبستگی بخشهای مختلف مهارت اجتماعی و مشکلات رفتاری در بین دو فرم ارزیابی والدین و معلمان را نشان می‌دهد. همان طور که استنباط می‌شود این ضرایب در تمام موارد معنی‌دار اما در

جدول ۱۰. مقایسه ضریب همبستگی ارزیابی والدین و معلمان
در بررسی حاضر و مقیاس اصلی روش درجه بندی مهارت اجتماعی

آزمون	بررسی حاضر	مقیاس اصلی	آزمون	بررسی حاضر	مقیاس اصلی
همکاری	* ۰/۱۹	۰/۲۶	رفتار درونزا	* ۰/۱۶	۰/۲۷
فاطمیت	** ۰/۳۲	۰/۳۳	رفتار برونزا	** ۰/۲۷	۰/۲۷
خویشن داری	* ۰/۱۷	۰/۲۶	پرتحرکی	** ۰/۲۳	۰/۴۱
مهارت اجتماعی	** ۰/۳۲	۰/۳۶	مشکلات رفتاری	** ۰/۴۱	۰/۳۶

*P=۰/۰۱

**P=۰/۰۰۱

جدول (۱۱) ضرایب پایایی آلفای کرونباخ
برای بخشهای مختلف مقیاس روش
درجه بندی مهارت اجتماعی را نشان می دهد.
همان گونه که از این جدول استنباط می شود،
ضرایب پایایی زیر آزمونهای فرم معلم از
۰/۶۴ در زمینه خویشن داری تا ۰/۹۶ در
زمینه پیشرفت تحصیلی متغیر می باشد.
همچنین در فرم والدین این ضرایب از ۰/۴۹
در زمینه مسئولیت پذیری تا ۰/۶۹ در زمینه
رفتار درونزا متغیر است. رویهمرفته، ارزیابی
معلمان در بخشهای مختلف مشکلات رفتاری
و مهارت اجتماعی با ثبات تر از ارزیابی
والدین است. همچنین نمرات دو بخش

بیشتر موارد متوسط و ضعیف و قابل مقایسه
با ضرایب گزارش شده در دستور کار مقیاس
اصلی (گرشام و ایوت، ۱۹۹۰) است. این
ضرایب برای دو بخش مهارت اجتماعی و
مشکلات رفتاری بیشتر از مهارت اجتماعی
است. این یافته ها در جهت تحقیقات مشابه
(آشنباک و همکاران^۱، ۱۹۸۷) و همسو با
یافته های گزارش شده در دستور کار مقیاس
اصلی بود. به نظر می رسد مهارت اجتماعی و
مشکلات رفتاری کودکان در موقعیتهای
مختلف خانه و مدرسه دستخوش تغییر
می گردد. این مسئله ضرورت ارزیابی مهارت
اجتماعی و مشکلات رفتاری توسط ارزیابان
مختلف و در موقعیتهای متفاوت را مطرح
می سازد.

1- Achenbach et al.

جدول ۱۱. ضرایب پایانی آلفای کرونباخ در بخشهای مختلف مقیاس روش درجه‌بندی مهارت اجتماعی

آزمونها	فرم معلم	فرم والدین	فرم دانش‌آموز
مهارت اجتماعی	۰/۸۷	۰/۸۲	۰/۶۴
همکاری	۰/۷۶	۰/۶۳	۰/۲۴
قاطعیت	۰/۷۲	۰/۶۱	۰/۳۴
خوبشستن داری	۰/۶۴	۰/۵۹	۰/۳۸
مسئولیت پذیری	-	۰/۴۹	-
همدلی	-	-	۰/۴۶
مشکلات رفتاری	۰/۸۶	۰/۸۱	
رفتار پروتزا	۰/۸۷	۰/۶۸	
رفتار درونزا	۰/۷۷	۰/۶۹	
پرتحرکی	۰/۷۵	۰/۶۱	
پیشرفت تحصیلی	۰/۹۶		

مهارت اجتماعی و مشکلات رفتاری در هر دو فرم ویژه والدین و معلمان دارای ثبات بیشتر از نمرات زیر آزمونهای این مقیاس است. ضریب پایانی درونی بخش مشکلات رفتاری بیشتر از بخش مهارت اجتماعی در دو فرم والدین و معلمان بوده و قابل مقایسه با ضرایب پایانی بخشهای مشابه مقیاس اصلی (گرشام و الیوت، ۱۹۹۰) می‌باشد. ضریب پایانی فرم دانش‌آموز از ۰/۲۴ تا ۰/۴۶ متغیر بوده و در حد متوسط و ضعیف است و از ثبات کمتر از فرم والدین و معلمان برخوردار است. لذا توضیه می‌شود فرم دانش‌آموزان همراه با ارزیابی والدین و معلمان به کار گرفته شود.

نتیجه‌گیری

بر اساس بررسی حاضر، مقیاس روش

منابع

فارسی

شهیم، سیما (۱۳۷۸). بررسی مهارت اجتماعی در گروهی از کودکان عقب مانده آموزش پذیر با استفاده از نظام درجه بندی مهارت اجتماعی. مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه تهران، سال چهارم (۱)، ۱۸-۳۷.

انگلیسی

- Achenbach, T. M., McConaughy, S.H., & Howell, C. T. (1987). Child / adolescent behavioral and emotional problems. Implications of cross-informant correlations for situational specificity. *Psychological Bulletin*, 101, 213-23.
- Achenbach, T. & Edelborck, C. (1978). The classification of child psychopathology: A review and analysis of empirical effort. *Psychological Bulletin*, 85, 1275-1301.
- Asher, S.R. & Taylor, A.R. (1981). The social outcomes of mainstreaming: Sociometric assessment and beyond. *Exceptional Children Quarterly*, 1, 12-30.
- Chittenden, C.F. (1942). An experimental study in measuring and modifying assertive behavior in young children. *Monograph of Social Research in child Development*, 7, 1-87.
- Combs, M.L. and Slaby, D.A. (1977). Social skills training with children. In *Advances in Clinical Child Psychology: Vol. I*, (Eds., B. B. Lahey and A.E. Kazdin), pp. 161-201. Plenum press: Newyork.
- Cown, E.L., Pedeson, A., Bolingan, H. Izzo, L.D. & Trost, M. A. (1973). Long term follow up of early detected vulnerable children, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 41, 438-446.
- Elliott, S. N. Sheridan, S.M., & Gresham, F.M. (1989). Assessing and treating social skills deficits: A case study for scientist-practioner. *Journal*

of School Psychology, 27, 197-222.

- Gerald, K. & Gerald, D. (1997). *Counselling Children, A Practical Introduction*. London: Sage Publications.
- Gresham, F. M. & Elliott, S. N. (1990) *The Social Skills Rating System*. Circle Pines MN: American Guidance Services.
- Gresham, F. M. & Elliott, S. N. & Black, F. L. (1987). Teacher - rated social skills of mainstreamed mildly handicapped and nonhandicapped children. *School Psychology Review*, 16, 78-88.
- Harter, S. (1982). The Perceived Competence Scale for Children. *Child Development*, 53, 87-97.
- Keller, M. F. and Carlson, P. H. (1974). The use of symbolic modeling to promote social skills in preschool children with low levels of social responsiveness. *Child Development*, 45, 912-919.
- Matson, J. L. (1990). *Matson Evaluation of Social Skills with Youngsters: Manual*. Worthington, OH: International Diagnostic System.
- Merrell, K. W. & Poppinga, M. R. (1994). Parent-teacher concordance and gender differences in behavioral ratings of social skills and social - emotional problems of primary- age children/ with disabilities, *Diagnostic*, 19, 1-15.
- Powless, D.L. & Elliot, S.N. (1993). Assessment of social skills of native American preschoolers: Teachers's and parents' ratings. *The Journal of School Psychology*. 31(2), 293-307
- Rinn, R. C. and Markle, A. (1978). Modification of social skills deficits in children. In *Research and Practice in Social Skills Training* (Eds A.S.Bellack and M. Hersen). Plenum Press: NewYork.
- Shahim, S. (1999). Correlations between parents' and teachers' ratings of social skills for a group of developmentally disabled children in Iran. *Psychological Reports*, 85, 863-866.
- Shahim, S. (Unpublished manuscript). Perceived self and cultural differences: A study of self perception in Iranian Children.

- Van Hasselt, V.B. Hersen, M., Whitehall, M. B., and Bellack, A. S. (1979). Social skills assessment and training for children: an evaluative review. *Behavior Research Therapy*, 17, 413-437.
- Walker, H.M. & Hopes, H. (1976). Use of normative peer sata as a standard for evaluating treatment effects. *Journal of Applied Behavior Analysis*, a, 159-168.